

УДК 37.012:796

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-8\(42\)-523-532](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-8(42)-523-532)

Пічурін Валерій Васильович доктор наук з фізичного виховання та спорту, кандидат психологічних наук, доцент, завідувачий кафедрою фізичного виховання, Український державний університет науки і технологій, вул. Лазаряна, 2, м. Дніпро, 49010, тел.: (056)373-15-64, <http://orcid.org/0000-0002-3893-375X>

МЕТОДОЛОГІЯ ПЕДАГОГІКИ І ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ

Анотація. В наш час у сфері фізичного виховання проводиться багато різнопланових наукових досліджень. Водночас, втілення їх результатів у педагогічну практику є недостатнім. З одного боку, це пов'язано з тим, що в науковій проблематиці недостатньо враховуються запити практики, а з іншого – з необхідністю підняти рівень результативності наукових досліджень. На думку автора, для цілеспрямованої роботи по подоланню зазначених недоліків необхідно враховувати науковий доробок методології педагогіки, яка концентрує свою увагу на способах отримання знань у цій сфері. Мета дослідження – проаналізувати науковий доробок у сфері методології педагогіки з точки зору його використання для вдосконалення наукових досліджень у сфері фізичного виховання.

Автор виходить з того, що розглядає теорію фізичного виховання як спеціалізовану галузь загальної педагогіки. На підставі цього обґрунтовується важливість використання наукового доробку методології педагогіки для підвищення результатів наукових досліджень у фізичному вихованні.

В контексті вдосконалення досліджень у сфері фізичного виховання проаналізовано ряд питань, що є предметом досліджень методології педагогіки: принципи наукового пізнання, детермінація педагогічних явищ, взаємозв'язок методів і предмету дослідження, вибір методів дослідження, формулювання проблеми дослідження, формулювання гіпотези, вимоги до гіпотез, педагогічний експеримент, завдання експерименту, етапи експерименту.

Автор доходить висновку, що підвищення результативності наукових досліджень у фізичному вихованні є важливим завданням фахівців, які працюють у цій сфері. Суттєво допомогти у його вирішенні може використання наукового доробку методології педагогіки.

Ключові слова: фізичне виховання, методологія педагогіки, детермінація, проблема, гіпотеза, методи, експеримент.

Pichurin Valerii Vasyliovych Doctor of Physical Education and Sports, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Physical Education, Ukrainian State University of Science and Technology, St. Lazaryana, 2, Dnipro, 49010, tel.: (056) 373-15-64, <http://orcid.org/0000-0002-3893-375X>

METHODOLOGY OF PEDAGOGY AND PHYSICAL EDUCATION

Abstract. In the field of physical education, a lot of diverse scientific research is being carried out in our time. At the same time, the implementation of their results in pedagogical practice is insufficient. On the one hand, this is due to the fact that scientific issues do not sufficiently take into account the needs of practice, and on the other hand, it is necessary to raise the level of effectiveness of scientific research. According to the author, for purposeful work to overcome these shortcomings, it is necessary to take into account the scientific achievements of the methodology of pedagogy, which focuses on the ways of obtaining knowledge in this area. The purpose of the study is to analyze the scientific achievements in the field of pedagogy methodology from the point of view of its use to improve scientific research in the field of physical education.

The author proceeds from the fact that he considers the theory of physical education as a specialized branch of general pedagogy. On the basis of this, the importance of using the scientific achievements of the methodology of pedagogy to improve the results of scientific research in physical education is substantiated.

In the context of improving research in the field of physical education, a number of issues that are the subject of research in the methodology of pedagogy are analyzed: the principles of scientific knowledge, the determination of pedagogical phenomena, the relationship between methods and the subject of research, the choice of research methods, the formulation of a research problem, the formulation of a hypothesis, the requirements for hypotheses, a pedagogical experiment, the tasks of the experiment, the stages of the experiment.

The author concludes that increasing the effectiveness of scientific research in physical education is an important task for specialists working in this field. The use of scientific achievements of the methodology of pedagogy can significantly help in solving it.

Keywords: physical education, methodology of pedagogy, determination, problem, hypothesis, methods, experiment.

Постановка проблеми. В наш час у сфері фізичного виховання проводиться багато різнопланових досліджень. Водночас, реалізація напрацьованого наукового доробку у педагогічну практику, м'яко кажучи, «пробуксовує». Результати, отримані у наукових дослідженнях, часто виявляються недостатньо достовірними і малоефективними. Організатори таких досліджень зазвичай обмежують свою роботу констатацією емпіричних даних. Вона зводиться до викладення отриманого в процесі дослідження матеріалу без виходу на рівень пояснення а тим більше прогнозу. Постає питання про те, як відображається педагогічна практика у науковій проблематиці та як зробити педагогічне дослідження більш результативним.

У фізичному вихованні, при проведенні наукових досліджень, багато уваги приділяється подоланню таких недоліків як некоректність формулювання

гіпотез (які, як правило, не вимагають доказів), відсутність чітких висновків, невизначеність теоретичного і прикладного характеру, нереальність застосування рекомендацій на практиці і т. ін. Проводиться також робота для забезпечення відповідності аналітичних і статистичних даних, їх результативності і достовірності, використання комплексу методів, необхідних для цілісного інструментального вивчення об'єкту. Проте, для цілеспрямованої і конкретної роботи по подоланню таких недоліків, необхідно тримати у полі зору спеціальні дослідження способів отримання знань у цій сфері. Мова йде про дослідження методологічної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми методології педагогіки були предметом досліджень таких відомих фахівців як С. Гончаренко, Г. Балл, М. Бургін, М. Данілов, В. Краєвський, Т. Круцевич, І. Лернер, С. Максименко, О. Новиков, В. Оконь, Я. Скалкова, О. Сухомлинська та ін. Серед останніх робіт слід відзначити публікації А. І. Павленко [1], С. У. Гончаренко і В. А. Кушнір [2], Н. Мукан і М. Гаврилюк [3], Є. М. Хрикова [4], А. Литвина [5], Н. Т. Тверезовської і В. К. Сидоренко [6], С. О. Сисоєвої і Т. Є. Кристопчук [7], М. Earley [8], А. Loxley [9] та ряд інших. Досліджувались питання: сутності і принципів методології педагогіки, фактори її становлення, специфіки організації та проведення педагогічних досліджень, особливостей використання методів педагогічного дослідження та ін. Водночас, питання застосування наукового доробку методології педагогіки для вдосконалення досліджень у фізичному вихованні залишаються недостатньо висвітленими.

Мета статті – проаналізувати науковий доробок у сфері методології педагогіки з точки зору його використання для вдосконалення наукових досліджень у сфері фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Термін «методологія» використовується для позначення наукового знання про діяльність у певній сфері, засобах, результатах і методах цієї діяльності. Прийнято розрізняти методологію науки і методологію її окремих сфер. Методологія науки вивчає наукове знання, його будову, розвиток і функціонування (яке включає в тому числі і використання для вирішення практичних завдань). Спеціальна методологія – наукову діяльність у певній сфері.

Поняття «методологія педагогіки» зазвичай трактують як систему знань про основи і структуру педагогічної теорії, про підходи до дослідження педагогічних явищ і процесів, про способи отримання знань, які адекватно відображають педагогічну дійсність. По суті, вона вивчає взаємозв'язок між педагогікою і її предметом. Дослідження зв'язків педагогіки з педагогічною практикою є одним із завдань методології педагогіки. Вважається, що саме в цьому полягає її головна практична значущість. При цьому, вона не повинна займатись упровадженням результатів наукових досліджень, але одним із її завдань є визначення шляхів упровадження, загальних підходів і принципів реалізації таких процесів.

Принципово важливим є питання про співвідношення методології і теорії педагогіки. Доцільним, на нашу думку, є підхід при якому методологія не розглядається як така, що створює педагогічні теорії, а як така, що вивчає їх, розробляє методи їх створення. Вона, таким чином, спрямовує діяльність дослідників, які займаються педагогікою. Вважається, що методологія входить в педагогіку як її частина.

Важливим є і питання про зв'язок методології і методики. Методологія є спрямованою на вирішення загальних питань, методика – на опис якоїсь конкретної діяльності. Вважається, що методологія є сферою науки, тоді як методику відносять до сфери інструментально-практичного знання.

Отже, методологія педагогіки являє собою специфічну систему знань, яка дозволяє підвищити ефективність педагогічної теорії. Повною мірою це стосується і фізичного виховання.

Теорія фізичного виховання це наука про загальні закономірності, які визначають зміст і форми побудови фізичного виховання як педагогічно організованого процесу, що природно включений в загальну систему формування особистості. Відомий теоретик у галузі фізичної культури Л. П. Матвеев обґрунтовано відносив теорію фізичного виховання до складу педагогічних наук і вважав, що її необхідно розглядати в якості спеціалізованої галузі загальної педагогіки. На його думку, на відміну від інших педагогічних наук, теорія фізичного виховання досліджує загальні закономірності, за якими в системі виховання відбувається управління фізичним розвитком людини і її фізична освіта. Це і визначає специфіку предмету теорії фізичного виховання. Але поряд із цим, на думку фахівця, вона вивчає і закономірні зв'язки фізичного виховання з інтелектуальним, моральним, естетичним, трудовим вихованням. Зазначена особливість об'єднує її з іншими педагогічними науками.

На думку А. І. Павленко «сучасна методологія педагогіки є системою а) методологічних знань і принципів про власну наукову природу і статус, організацію та структуру, функції, розвиток, категорійно-понятійний склад (мову) педагогіки; б) знань про форми систематизації та об'єктивної репрезентації наукового педагогічного знання (класифікації і типологія, моделі і педагогічні теорії, гіпотези, концепції, парадигми, принципи, підходи і способи, методи, прийоми і засоби отримання наукових знань, які відображають педагогічну дійсність); в) сучасних наукових методів педагогіки, як результату їх диференціації і міждисциплінарної інтеграції; г) діяльності з одержання нових знань і обґрунтування дослідницьких програм, логіки і техніки, методів і оцінки якості наукового педагогічного дослідження; д) способів використання одержаних об'єктивних характеристик і властивостей педагогічної науки для вдосконалення освітньої практики в соціокультурному просторі» [1, С.153]. Усі зазначені аспекти є надзвичайно важливими для підвищення рівня наукових досліджень у фізичному

вихованні. Науковий доробок у сфері методології педагогіки повинен бути предметом постійної уваги дослідників фізичного виховання.

В сфері методології наукового пізнання сформульовано ряд принципів, які є важливими і для фізичного виховання. Мова йде про принципи детермінізму, відповідності і доповнюваності. У фізичному вихованні реалізація принципу детермінізму означає вимогу вивчити причини, які призвели до появи педагогічних процесів або станів. Вивчаються питання про зумовленість зазначених явищ тими чи іншими чинниками. Принцип відповідності у фізичному вихованні вимагає перш за все забезпечити спадкоємність наукових теорій у цій сфері. Принцип доповнюваності – забезпечити правомірність та рівноправність усіх наукових теорій і підходів до проблеми.

Аналіз робіт фахівців показує, що важливою складовою методології педагогіки є вивчення детермінації педагогічних явищ. Вважається, що вона є дуже складною. На процеси навчання і виховання здійснюють вплив багато чинників. Деякі із них є малоконтрольованими, взагалі неконтрольованими або навіть невідомими. У зв'язку з цим, наукові пояснення педагогічних явищ спираються на вірогідний характер детермінації. По суті, у наукових дослідженнях встановлюється факт того яка із можливостей є більш вірогідною (вірогідність виступає як міра здійснення можливості).

Питання про взаємозв'язок методів і предмету дослідження також є об'єктом постійної зацікавленості дослідників у сфері методології педагогіки. Як відомо, між тим, що потрібно дослідити і способом, яким здійснюється дослідження, існує внутрішній взаємозв'язок. Предмет визначає методи і організацію педагогічних досліджень. Предмети досліджень у сфері педагогіки є складними і різноплановими. В залежності від предмету дослідження проводиться вибір системи і способів використання методів дослідження.

Вважається, що вибір методів тісно пов'язаний із тим, як поставлено головне питання дослідження, яка його головна ідея і як сформульовано гіпотезу. Ключовим при цьому є визначення того чи дійсно обраний метод забезпечує можливість з'ясувати суть проблеми. На вибір методів дослідження суттєвий вплив здійснюють і такі чинники як умови їх практичного застосування, підготовленість дослідника до їх використання і т. ін.

Фахівці у сфері методології педагогіки [1] звертають увагу на той факт, що у наш час поняття наукового методу значно збагачується і розширюється. Методи педагогічних досліджень, з одного боку, зазнають диференціації, а з іншого – міждисциплінарної інтеграції. Спостерігається широке застосування у педагогічних дослідженнях методів психології, соціології, математики, філософії та ін. У фізичному вихованні ця тенденція є ще більш відчутною. Окрім вищезгаданих, тут широкого застосування набуло використання різноманітних тестів фізичної працездатності, функціональних проб і т. ін.

Для наукових досліджень у фізичному вихованні надзвичайно важливо обмежити область дослідження, визначити її аспекти. Незадовільні результати

проведеної роботи можуть бути пов'язаними із невмінням сформулювати наукову проблему. В методології педагогіки вибір проблеми дослідження обґрунтовано розглядається як дуже важлива і важка стадія будь-якої наукової роботи. Сформулювати проблему – означає, водночас, з'ясувати шляхи і методи її вирішення. Поставлена проблема містить у собі цілі дослідження. Вона може розвиватись у процесі дослідження але її сутність при цьому залишається однією і тією ж. Від правильності формулювання проблеми і цілі багато у чому залежить результат дослідження.

Початок будь-якого дослідження починається із постановки проблеми. Сам термін «проблема» зазвичай трактують як об'єктивно виникаюче у ході розвитку пізнання питання або комплекс питань, вирішення яких являє собою суттєвий практичний чи теоретичний інтерес. Вона формулюється з допомогою термінології конкретної наукової сфери. Постановка проблеми – передумова формулювання гіпотези. В методології педагогіки постановка проблеми пов'язується із браком інформації для опису і пояснення педагогічної реальності, а здатність виявити такий брак вважається одним із головних проявів таланту дослідника. Виділяють наступні етапи постановки проблеми: а) виявлення браку у наукових знаннях про реальність; б) опис проблеми на рівні звичайної мови; в) формулювання проблеми в термінах наукової дисципліни. Сформулювавши проблему дослідник певним чином звужує діапазон пошуку її можливих рішень.

Важливою складовою, яка здійснює суттєвий вплив на підвищення результативності наукових досліджень у фізичному вихованні, є процес формулювання гіпотези. Остання трактується в методології педагогіки як форма розвитку знань, що виступає як обґрунтоване припущення з метою з'ясування властивостей і причин досліджуваних явищ. Висунення гіпотези вважається інтуїтивним, творчим процесом. В методології педагогіки евристичну цінність гіпотези пов'язують з тим, що в ній поєднуються відомі знання з новим. Її розглядають як припущення про існуючі відносини між явищами, про їх закономірності, про існування певного явища (властивості, результату). При цьому це припущення носить вірогідний характер. В експериментальних дослідженнях воно відображає зв'язок між незалежною і залежною змінною.

В методології педагогіки сформульовано вимоги до гіпотез. Перша стосується зв'язку гіпотез і фактів. Гіпотеза повинна відповідати добре перевіреним фактам. Вважається, що її пізнавальна цінність полягає у тому, що вона пояснює усі відомі факти та може передбачити нові. Ще одна вимога стосується зв'язку гіпотези із існуючими науковими теоріями. Вважається, що нова гіпотеза, яка пояснює явища у певній сфері, не повинна суперечити іншим теоріям у цій же сфері, істинність яких вже була доведена (за виключенням випадків, коли нова гіпотеза охоплює більш широке коло явищ, і коли відомі теорії стають окремими складовими нової, більш широкої теорії).

Важливою вимогою до наукової гіпотези є також можливість її експериментальної перевірки. Перш за все це стосується технічних можливостей здійснення такої перевірки.

В методології педагогіки розрізняють наукові гіпотези і гіпотези статистичні. Наукові гіпотези формулюються як здогадки про вирішення проблеми. Статистична гіпотеза виглядає як твердження відносно певної характеристики, яке сформульоване мовою математичної статистики. Будь-яка наукова гіпотеза вимагає переведення на мову математичної статистики. Під час організації експерименту кількість гіпотез зводять до двох – головної і альтернативної. Процедура статистичного тлумачення даних зводиться до оцінки схожості і відмінності.

В методології педагогіки вважається, що експериментальна гіпотеза необхідна для організації експерименту, тоді як статистична – для організації процедури порівняння характеристик, які вимірювалися. Процес висунення і відхилення гіпотез обґрунтовано вважається найбільш творчим етапом діяльності дослідника. Кількість і якість гіпотез залежить від його творчих здібностей.

Аналіз робіт у сфері фізичного виховання показує, що далеко не завжди у дослідженнях розкривається зміст висунутих експериментальних і статистичних гіпотез. На нашу думку, це суттєво ускладнює читачам можливість простежити за ходом думок автора, погіршує загальне сприйняття роботи.

Провідним методом наукових досліджень у фізичному вихованні є педагогічний експеримент. Від якості його організації і проведення багато у чому залежить результативність дослідження. В методології педагогіки сутність експерименту вбачають у тому, щоб цілеспрямовано вносити принципово важливі зміни в педагогічний процес у відповідності до завдань дослідження і його гіпотези. Завдання, яке ставиться перед експериментом, полягає у перевірці гіпотез про взаємовідносини між окремими чинниками педагогічного впливу і результатами. Експеримент відповідає на питання про те якою мірою кінцевий результат спричинений зміною умов протікання педагогічного процесу. При цьому нові умови називають незалежними змінними а змінені характеристики (чинники) – залежними змінними.

В методології педагогіки звертають увагу на те, що завданням експерименту є не тільки з'ясування того, що відбувається і за яких умов, але й чому це відбувається. Водночас, наголошують на тому, що в педагогіці дуже важко виключити вплив усіх чинників і чітко з'ясувати причини явищ. Природа педагогічних явищ є такою, що між незалежною і залежною змінною є й інші змінні величини. Їх називають проміжними змінними. Вони також здійснюють свій вплив і створюють комплекс умов, який не дозволяє досліднику пов'язувати усі зміни, які виявлені в залежній змінній, з дією незалежної змінної. Вважається, що межею тут є визначення головних умов

процесу і його результатів а не пряме визначення причин. Зазначені особливості у повній мірі є характерними і для фізичного виховання, вони повинні враховуватись при проведенні наукових досліджень.

У фізичному вихованні експериментальне дослідження складається із наступних етапів: 1) визначення теми; 2) опрацювання наукової літератури; 3) уточнення гіпотези і визначення змінних; 4) вибір експериментального інструменту, який дозволить як керувати незалежною змінною так і реєструвати залежну змінну; 5) планування експериментального дослідження; 6) відбір і розподіл учасників дослідження по групах; 7) проведення експерименту; 8) вибір методів статистичної обробки, її проведення і тлумачення результатів; 9) висновки і тлумачення результатів. В методології педагогіки сформульовано ряд положень щодо змісту зазначених етапів, які є принципово важливими для фізичного виховання. Так, наприклад, вважається, що експериментальне дослідження проводиться у трьох головних випадках: а) для перевірки гіпотези про існування явища; б) для перевірки гіпотези про існування зв'язку між явищами; в) для перевірки гіпотези про причинну залежність явища А від явища Б. Експеримент розглядається як засіб виявлення причинного зв'язку явищ.

Етап опрацювання наукової літератури є важливим для уточнення проблеми, виникнення нової гіпотези і ідеї плану експериментального дослідження.

Планування дослідження розглядається як ключовий етап експерименту. Воно необхідне для забезпечення його зовнішньої і внутрішньої валідності. Насамперед, мова йде про виділення зовнішніх змінних, які можуть впливати на залежну змінну. Це також стосується вибору експериментального плану. Він пов'язаний із відповіддю на питання про те, якою є експериментальна гіпотеза, яку кількість зовнішніх змінних необхідно контролювати в експерименті, які можливості є у дослідника для його проведення і т. п. В умовах, коли обмеженими є час і ресурси, вважається доцільним обирати прості експериментальні плани.

Відбір і розподіл учасників по групах проводиться у відповідності до прийнятого експериментального плану. Однією із головних вимог до вибірки є її репрезентативність. Вибірка повинна якісно і кількісно представляти генеральну сукупність. Учасники дослідження повинні бути правильно розподіленими по експериментальним і контрольним групам, так, щоб усі групи були однотипними.

Проведення експерименту вважається найбільш відповідальною частиною дослідження. На цьому етапі дослідник організовує процес взаємодії з учасниками експерименту. Він застосовує незалежну змінну, проводить реєстрацію поведінки учасників. Головними етапами при проведенні експерименту вважаються: а) підготовка експерименту (приміщення, обладнання і т. ін.); б) інструктування і мотивування учасників; в) експериментування.

Для експериментування у сфері фізичного виховання надзвичайно важливим є етап вибору методів статистичної обробки, її проведення та інтерпретації результатів. В методології педагогіки вибір методів обробки даних пов'язується вже зі стадією висунення експериментальної гіпотези. Експериментальну гіпотезу прийнято перетворювати на статистичну. Виділяють наступні типи статистичних гіпотез: а) про схожість і відмінність двох і більше груп; б) про взаємодію незалежних змінних; в) про статистичний зв'язок незалежних і залежних змінних. Вважається, що статистичні оцінки дають інформацію не про наявність а про достовірність схожості і відмінності результатів контрольних і експериментальних груп.

В методології педагогіки є також важливий доробок, який стосується етапу висновків і тлумачення отриманих результатів. Вважається, що експеримент підтверджує або відкидає висунуті гіпотези про причинну залежність між змінними. Водночас, звертається увага на те, що підтвердження статистичних гіпотез є вирішальним, але не єдиним аргументом на користь прийняття експериментальної гіпотези. Наголошується на необхідності співставити свої висновки з висновками інших дослідників. Необхідною є також відповідь на питання про те чи можна вважати підтвердження чи відкидання емпіричної гіпотези підтвердженням чи відкиданням тієї чи іншої теорії.

Знання зі сфери методології педагогіки розвивають у дослідників (особливо молодих) здатність до аналізу і синтезу, конкретизації і узагальнення, формулювання і перевірки гіпотез, обґрунтування своїх тверджень, постановки проблем і пошуку їх вирішення. Методологічні знання – важливий елемент загальної підготовленості дослідника.

Висновки. Підвищення результативності наукових досліджень у фізичному вихованні є важливим завданням фахівців, які працюють у цій сфері. Суттєво допомогти у його вирішенні може використання наукового доробку методології педагогіки. Перспективи подальших досліджень у даному напрямі пов'язані із вивченням проблематики методології педагогіки в контексті фізичного виховання.

Література:

1. Павленко АІ. Фактори становлення сучасної методології педагогіки. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, 2018; 2(173):150-155.
2. Гончаренко СУ, Кушнір ВА. Методологія як важливий складник наукового дослідження в педагогіці. Неперервна професійна освіта: теорія і практика, 2002;4:15-22.
3. Муқан Н, Гаврилюк М. Методологія педагогіки: сутність, принципи, підходи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2021; 2(106): 121-128.
4. Хриков ЄМ. Методологія педагогічного дослідження: монографія. Харків, 2018, 294 с.
5. Литвин А. Методологія у проєкції педагогічних досліджень. Педагогіка і психологія професійної освіти, 2014; 5: 20-35.
6. Тверезовська НТ, Сидоренко ВК. Методологія педагогічного дослідження. К.: Центр учбової літератури; 2013, 440 с.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 8(42) 2024

7. Сисоєва СО, Кристопчук ТЄ. *Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник*. Рівне: Волинські обереги; 2013, 360 с.

8. Earley, M. (2014). A synthesis of the literature on research methods education. *Teaching in Higher Education*, 19(3), 242-253.

9. Loxley, A., Seery, A., Grenfell, M. (2013). Editorial: teaching and learning research methodology. *International Journal of Research & Method in Education*, 36, 209-212.

References:

1. Pavlenko, A.I. (2018). Faktory stanovlennia suchasnoi metodolohii pedahohiky [Factors of Formation of Modern Methodology of Pedagogy]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky*. 2(173):150-155. [in Ukrainian].

2. Honcharenko, S.U., Kushnir, V.A. (2002). Metodolohiia yak vazhlyvyi skladnyk naukovoho doslidzhennia v pedahohitsi [Methodology as an Important Component of Scientific Research in Pedagogy]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka*. 4:15-22. [in Ukrainian].

3. Mukan, N., Havryliuk, M. (2021). Metodolohiia pedahohiky: sutnist, pryntsypy, pidkhody [Methodology of Pedagogy: Essence, Principles, Approaches]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 2(106): 121-128. [in Ukrainian].

4. Khrykov, Ye.M. (2018). *Metodolohiia pedahohichnoho doslidzhennia: monohrafiia* [Methodology of Pedagogical Research: Monograph]. Kharkiv. 294 s. [in Ukrainian].

5. Lytvyn, A. (2014). Metodolohiia u proektsii pedahohichnykh doslidzhen [Methodology in the Projection of Pedagogical Research]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*. 5: 20-35. [in Ukrainian].

6. Tverezovska, N.T, Sydorenko, V.K. (2013). *Metodolohiia pedahohichnoho doslidzhennia* [Methodology of pedagogical research]. K.: Tsentр uchbovoi literatury. 440 s. [in Ukrainian].

7. Sysoieva, S.O, Krystopchuk, T.Ie. (2013). *Metodolohiia naukovo-pedahohichnykh doslidzhen: pidruchnyk* [Methodology of Scientific and Pedagogical Research: Textbook]. Rivne: Volynski oberehy. 360 s. [in Ukrainian].

8. Earley, M. (2014). A synthesis of the literature on research methods education. *Teaching in Higher Education*, 19(3), 242-253.

9. Loxley, A., Seery, A., Grenfell, M. (2013). Editorial: teaching and learning research methodology. *International Journal of Research & Method in Education*, 36, 209-212.